

WPLYW WYKORZYSTANIA TUTORIALI ELEKTRONICZNYCH I TUTORIALI NA FORMACJĘ PROFESJONALNEJ KOMPETENCJI NAUCZYCIELI HISTORII

Andriy Hrytsenko

kandydat nauk pedagogicznych

*Doktorant na Wydziale Inżynierii Komputerowej i Pomiarów Edukacyjnych,
National Pedagogical Dragomanov University (Kijów, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0002-9107-1394

e-mail: metodistandre@gmail.com

Streszczenie. Artykuł analizuje warunki i zasady korzystania z elektronicznych podręczników i pomocy e-learningowych w przygotowaniu przyszłych nauczycieli historii w szkołach wyższych, które przyczyniają się do poprawy efektywności ich działań edukacyjnych i kształtowania ich kompetencji zawodowych. Autor stwierdził również, że połączenie nowoczesnych technologii multimedialnych i specyfiki dyscypliny prowadzi do intensyfikacji tego procesu, poprzez zastosowanie zasad multimediiów, interaktywności, hipertekstu dzięki dynamicznemu zarządzaniu prezentacją materiałów edukacyjnych w trakcie nabywania funkcji edukacyjnych, kompetencji profesjonalny, pod warunkiem, że nauczyciel stworzy scenariusz pedagogiczny w konkretnym temacie, przestrzeganie go jest prawdopodobne Historia i konkretny cel: integracja nauk społecznych i humanistycznych, historyzmu i zasady kultury, które jest realizowane w procesie podmiotów społecznych i historycznych na Uniwersytecie Pedagogicznym: studentom zapoznanie się z historyczną przeszłością i wartości duchowych narodu ukraińskiego i innych narodów świata; znajomość i przyswajanie historycznego dziedzictwa młodych ludzi, osobliwości rozwoju istniejących w przeszłości państw oraz osobliwości ich systemów prawnych; kształtowanie szacunku wobec historii kraju i świata, a także w celu spełnienia ogólnych wymagań dydaktycznych naukowych, systematycznych, dostępnych, świadomości, siły asymilacji wiedzy. Ponadto przeanalizowano przykłady elektronicznych podręczników historii i podręczników, które zapewniają nowoczesny poziom nauczania historii w instytucjach edukacyjnych.

Słowa kluczowe: e-podręczniki, przewodniki e-learningowe, technologie multimedialne, kompetencje zawodowe, przyszli nauczyciele historii.

THE INFLUENCE OF THE USE OF ELECTRONIC TEXTBOOKS AND MANUALS ON THE FORMATION OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE FUTURE TEACHERS OF THE HISTORY

Andriy Hrytsenko

Candidate of Pedagogical Sciences

*doctoral student in the Department of Computer Engineering and Educational Measurement,
Faculty of Informatics of the National Pedagogical Dragomanov University
(Kyiv, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0002-9107-1394

metodistandre@gmail.com

Abstract. The article explores the conditions and principles of the use of electronic textbooks and e-learning aids in the process of preparing future teachers of history in higher education institutions, which contribute to improving the effectiveness of educational activities of future history teachers and the formation of their professional competence. Analyzing scientific approaches, it has been interpreted the terms "electronic textbooks and manuals" as complex multimedia educational tools structured with the help of hypertext, multimedia and hypermedia texts, biographies and portraits of historical figures, maps, historical documents, chronological tables, illustrations, video clips, a test program to test knowledge and skills.

The author also determined that the combination of modern multimedia technologies and the specifics of the discipline leads to an intensification of this process, because through the use of multimedia technologies, electronic textbooks and e-learning guides have several advantages over traditional resources due to the realization of the principle of connection non-linear (hypertext) presentation of information, possibility of receiving additional information in the form of tips, managing them afterwards completeness and speed of presentation, not inherent in paper manuals, ensuring the ability to respond to students' actions, engage in dialogue with them, as well as use the principles of multimedia, interactivity, hypertext, which acquire educational function and contribute to the formation of information and communication skills, as a complex provided that the teacher creates a pedagogical scenario in a specific subject. It has been confirmed that certain historical and subject specificities must be adhered to in order to formulate certain competence in future history teachers, integration of social and humanitarian disciplines, historicism (use of the historical approach in the teaching of educational material) and cultural principle, which is realized in study of social and historical disciplines at a pedagogical university: acquainting students with the historical past and spiritual values of the Ukrainian people and other peoples of the world; formation of a whole, spiritually mature person by means of cognition and assimilation by the youth of centuries-old historical heritage, features of the development of the states that existed in the past and peculiarities of their legal systems; formation of respectful attitude to national and world history. In addition, examples of electronic history books and manuals that have been created have been analyzed and identified as providing a modern level of history teaching in educational settings.

Key words: e-textbooks, e-learning guides, multimedia technologies, professional competence, future history teachers.

ВПЛИВ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПІДРУЧНИКІВ ТА ПОСІБНИКІВ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ

Андрій Гриценко

кандидат педагогічних наук,

*докторант кафедри комп'ютерної інженерії та освітніх вимірювань
факультету інформатики*

*Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(Київ, Україна)*

e-mail: metodistandre@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-9107-1394

Анотація. У статті було досліджено питання умов та принципів використання електронних підручників та електронних навчальних посібників у процесі підготовки майбутніх учителів історії у закладах вищої педагогічної освіти, що сприяють підвищенню ефективності їх навчальної діяльності та формування у них професійної компетентності. Автором також визначено, що поєднання сучасних мультимедійних технологій та специфіки навчальної дисципліни приводить до інтенсифікації даного процесу, завдяки використанню принципів мультимедійності, інтерактивності, гіпертекстовості за рахунок динамічного управління поданням навчального матеріалу в ході набуття навчальної функції, що сприяє формуванню інформаційно-комунікаційної компетентності, як складової професійної, за умови створення викладачем педагогічного сценарію з конкретного навчального предмету, дотримання певної історико-предметної специфіки: інтеграції суспільно-гуманітарних дисциплін, історизму та культурологічного принципу, що реалізується у процесі вивчення суспільно-історичних дисциплін у педагогічному університеті: ознайомлення студентів з історичним минулим і духовними цінностями українського народу та інших народів світу; пізнання й засвоєння молоддю багатовікових історичних надбань, особливостей розвитку держав, що існували в минулому та особливостях їх правових систем; формування шанобливого ставлення до національної та світової історії, а також відповідати загальнодидактичним вимогам науковості, системності, доступності, усвідомленості, міцності засвоєння знань. Крім того, проаналізовано приклади вже створених електронних підручників і посібників з історії та визначено, що вони забезпечують сучасний рівень викладання історії у закладах освіти.

Ключові слова: електронні підручники, електронні навчальні посібники, мультимедійні технології, професійна компетентність, майбутні учителі історії.

Introduction. Active informatization of the educational process in higher education institutions requires teachers to actively implement modern educational technologies and, in particular, multimedia, which can solve a number of scientific and practical problems that help intensify the educational process and increase its efficiency.

Analysis of research data. Research topics concern mainly general issues of professional competence development and criteria for diagnosing its levels of formation, research of content, structure, tasks, didactic functions of electronic textbooks (Bilousova & Gryzun (2012), Woody & Daniel (2013), Gritsenchuk (2005), Zhaldak & Lapinsky & Shut (2006), Josan (2011), Kavanagh (2011), Kademiya & Shestopalyuk

(2007), Mozhayeva (2003), Polyansky (2011), Savchenko (2009) At the same time, the formation of professional competence of the future history teachers in the process of using electronic textbooks and electronic textbooks have not been studied enough in modern science.

Thus, in the conditions of active research of aspects of use of electronic textbooks and electronic textbooks the problem of use of the specified teaching aids in the course of preparation of future teachers of history in establishments of higher pedagogical education that is followed by formation of professional competence in them becomes actual. The combination of this issue indicates the relevance and novelty of the study. Accordingly, **the aim of the article** is to study the impact of electronic textbooks and e-textbooks on the formation of professional competence of future history teachers in the process of their training in higher pedagogical education.

Definition of basic theoretical concepts. The concept of electronic textbook (hereinafter - EP) does not yet have a single approach to interpretation. It was originally defined as a scanned paper textbook or an electronic version of a textbook with hyperlinks or a specially designed electronic publication, and web pages containing educational materials. Thus, Polyansky (2011, 15) explains EP as an educational product that differs from a traditional printed textbook only in that it can be viewed only with the help of a computer or an e-book. Researcher Hrytsenchuk (2005, 258) expands this concept, defining that an electronic textbook, made in electronic (digital) HTML format, allows hyperlinks, graphics, speaker language, registration forms, interactive tasks, multimedia effects; inclusion of elements of animation and computer games; provides interactivity, self-learning mode, the possibility of self-control.

Determining the structure of EP Zhaldak, Lapinsky, Shut (2006, 22), pay attention to the hypertext basis of teaching material, the presence of control systems with elements of artificial intelligence, self-control modules and advanced multimedia components.

Recently, the number of supporters of the interpretation of EP as a holistic program-methodological complex, which combines the properties of a paper textbook, reference book, task book and laboratory workshop. Thus, Demkin and Mozhayeva (2003) point out that the hypertext of an electronic textbook allows you to work independently on an individual educational trajectory.

Thus, active research on the creation and use of electronic textbooks in the educational process continues, indicating the lack of common approaches to the interpretation and classification of this concept. Determining the structural and semantic components of these teaching aids, most researchers call electronic textbooks a holistic didactic, methodological and interactive software system that organizes the supply of educational material using multimedia. Accordingly, Cavanaugh (2011, 10) points out that now students using multimedia technologies as a tool, significantly intensify their activities in the processing of information transmitted by the teacher or placed in the textbook. This means that the role of the teacher is also changing. Today's teacher may be more the only source of information, instead he or she acts as a facilitator.

Highlighting the leading features of the use of multimedia, we define an electronic history textbook as a modern multimedia tool for full-time, distance and distance learning for higher education, structured according to general didactic and specific principles of historical education and developed taking into account the benefits of multimedia information. in accordance with the curriculum of the discipline, taking

into account the current tasks of professional training of the future history teacher and aims to develop skills that ensure the formation of professional competence of students. Thus, through the use of electronic history textbooks, future teachers develop professional competence. The formation of professional competence, as a set of knowledge, skills, abilities, personal qualities of the future specialist, necessary to ensure effective professional activity, is subject to the mastery of theoretical foundations, tools and methods of performing professional tasks; ability to analyze, forecast their activities and independently choose the means and methods of action in certain specific situations; ability to self-development and self-realization under the conditions of mastering modern scientific achievements and their implementation and a positive attitude to their future professional activity (*Gritsenko 2019, 250*).

However, scientists have not yet formed a single didactic concept of EP design for higher professional education, taking into account the specifics of teaching different disciplines. According to researchers Bilousova and Gryzun (2012), modern electronic textbooks should meet the following principles: 1) multilevel presentation of educational material; 2) the possibility of carrying out the activity nature of learning through the use of hypermedia; 3) inclusion in the system of perception and memorization of image and emotional memory through the use of multimedia; 4) providing quality feedback and the availability of an automated system for diagnosing knowledge; 5) an integrated combination of different components of the system of didactic tools. These factors, provided the systematic use of EP, contribute to the formation of professional competence in future history teachers.

To do this, electronic textbooks (manuals), according to researcher Savchenko (2009) should include the following sections: introduction to the discipline; curriculum in the discipline; the purpose and objectives of the discipline; methodical instructions on independent study of discipline; textbook content; presentation of material (main content), structured by modules (sections) and individual "doses"; tests, questions, tasks with answers for training; final test; practical tasks for independent work; dictionary of terms; list of abbreviations and acronyms; conclusions (if necessary); list of literature (basic, additional, optional) and references to electronic resources. Moreover, when working with the textbook via the Internet, user identification functions must be provided.

Note that theoretical research and practical experience in the use of electronic textbooks and manuals in the process of forming the professional competence of future teachers, indicate the need to use hypertext technology, modular structuring of educational material with subsequent verification of academic achievements in test form, creating an interactive learning environment.

According to Kademia and Shestopalyuk (2007), the electronic textbook (hereinafter - EPP) is an additional teaching tool that allows you to methodically organize independent work, diversify practical classes, develop skills and abilities of the student audience. Josan (2011), dividing electronic textbooks into educational, developmental games and manuals with diagnostic exercises, defines it as a software tool that allows to direct the child's activities to achieve a certain didactic goal in various forms, including games. Accordingly, the scientist determines among the main didactic requirements for multimedia textbooks the specificity of the type of program on the relevant indicators (game, educational, educational-game, control, etc.).

Based on theoretical and practical best practices, it is possible to define an

electronic history textbook as a multimedia teaching aid, which, supplementing a textbook on a particular historical discipline, deepens a topic through the use of multimedia and hypermedia technologies. Thus, having certain structural and semantic principles and requirements for designing electronic textbooks and manuals, it has two important features of an electronic history textbook: a combination in its development of modern multimedia technologies and the specifics of the discipline, which in the process of working with it provides professional competence.

Advantages of using multimedia technologies

Thus, due to the use of multimedia technologies, EPP has advantages over traditional resources due to the organization of visibility. Moreover, electronic manuals effectively implement the principle of interactivity, associated with the ability of nonlinear (hypertext) presentation of information, the ability to obtain additional information in the form of prompts, control their sequence and speed of presentation, which is not typical of paper manuals. In addition, interactivity provides the ability to respond to students' actions, to enter into dialogue with them, to communicate with them at the level of "subject-subject". Thus, the main condition for the use of an electronic textbook and / or electronic history textbook in the process of forming professional competence is the use of the principles of multimedia, interactivity, hypertext. However, these components acquire an educational function and contribute to the formation of information and communication competence as a component of professional, provided that the teacher creates a pedagogical scenario for a particular subject. To form this competence in future history teachers it is necessary to adhere to certain historical and subject specifics: integration of social sciences, humanism (historicism (use of historical approach in teaching material)) and culturological principle, which is implemented in the study of socio-historical disciplines at the Pedagogical University. students with a historical past and spiritual values of the Ukrainian people and other peoples of the world; formation of a holistic, spiritually mature personality through the knowledge and assimilation by young people of centuries-old historical heritage, the peculiarities of the development of states that existed in the past and the peculiarities of their legal systems; formation of a respectful attitude to national and world history.

Conclusions. Based on the general didactic, psychological and ergonomic principles of e-learning tools, it is necessary to create the content and structure of e-textbooks and history textbooks, taking into account certain subject principles. That is, the effective use of electronic textbooks and manuals on history in order to form the professional competence of future history teachers is possible in terms of intensifying students' learning and cognitive activity, motivating learning, increasing interest in learning, setting for effective learning and more. In the course of such activities, in addition to electronic textbooks and manuals, it is advisable to organize the work of students - future history teachers to create interactive projects, multimedia crossword puzzles or animated tests, pictures, puzzles and more.

Note that the method of using multimedia teaching aids in the form of electronic textbooks and history textbooks in the educational process of preparing students is in the process of registration. However, those EPs that have already been created indicate the possibility of forming professional competence in future history teachers through their active use, in particular, in the process of independent and individual work of students. To do this, the teacher in the created group, for example, in Google Classroom, assigns certain tasks and monitors and evaluates their performance. And students process the

study material posted in the EP and search for additional information from other information resources using a search engine and hyperlinks made by the authors of the EP.

References:

1. Bilousova, Lyudmyla I. ta Hryzun Lyudmyla E. 2012. „Naukovo-praktychni aspekty stvorennya i vprovadzhennya elektronnoho pidruchnyka dlya vyshchoyi shkoly.” U Informatsiyini tekhnolohiyi i zasoby navchannya. 2 (28). URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/657/493>
2. Hrytsenko, Andriy. 2019. „Umovy formuvannya profesiynoyi kompetentnosti v pedahohichnyi praktytsi pidhotovky maybutnikh uchyteliv istoriyi.” U Naukovi zapysky BDP. Seriya: Pedahohichni nauky. U Berdyans'ku 1:245 54.
3. Hrytsenchuk, Olena O. 2005. „Elektronnyy pidruchnyk i yoho rol' u protsesi informatyzatsiyi osvity.” U Informatsiyini tekhnolohiyi i zasoby navchannya: Zb. nauk. pratsm. E Kyiv: Atika, 255-261.
4. Demkyn, Vladymyr P. ta Mozhaeva, Halyna V. 2003. „Klasyfikatsyya obrazovatel'nykh élektronnykh yzdanyy: osnovnye pryntsypy y kryteryy. Metodycheskoe posobyе dlya prepodavateley.” U Otkrytoe y dystantsyonnoe obrazovanye. 11 12:3 6.
5. Zhaldak, Myroslav, Lapins'kyy, Vitaliy ta Shut, Mykola. 2006. Komp'yuterno-oriyentovani zasoby navchannya matematyky, fizyky, informatyky : navch.-metod. posib. Kyiv: Shkil'nyy svit.
6. Zhosan, Oleksandr E. 2011. „Elektronnyy posibnyk u shkoli: dydaktychni mozhlyvosti.” U Naukovyy ohlyad. URL: <http://intkonf.org/kand-ped-nauk-zhosan-oe-elektronnyy-posibnyk-u-shkoli-didaktichni-mozhlyvosti/>.
7. Kademiya, Maya YU. ta Shestopalyuk, Oleksandr V. 2007. „Elektronnyy navchal'nyy posibnyk na interaktyvnyi osnovi.” U Pedahohichnyy dyskurs. 2:72 77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2007_2_17.
8. Polyans'kyy, Pavlo. 2011. „Pro perevahy i vrazlyvi mistysya elektronnykh pidruchnykiv.” U Problemy suchasnoho pidruchnyka : zb. nauk. pr. U Kyievi 4:35 38.
9. Savchenko, Zoya V. 2009. „Stan rozrobky prohramnoho zabezpechennya ta informatsiynykh baz danykh dlya navchal'nykh zakladiv.” U Informatsiyini tekhnolohiyi i zasoby navchannya. 2. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/49/35>.
10. Cavanaugh, William T. 2011. „Preparing Future Teachers for Future Textbooks.” U *Florida Association of Teacher Educators Journal*. Vol 1 Number 11:9–20. URL: http://www.fate1.org/journals/2011/FATE_Cavanaugh_2011.pdf

ВПЛИВ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПІДРУЧНИКІВ ТА ПОСІБНИКІВ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ

Вступ. Активна інформатизація освітнього процесу у закладах вищої освіти вимагає від педагогів активного упровадження сучасних освітніх технологій і, зокрема, мультимедійних, які дозволяють вирішити ряд науково-практичних проблем, що допомагають інтенсифікувати навчально-виховний процес та підвищити його ефективність.

Аналіз даних наукових досліджень. Тематика наукових досліджень стосується головним чином загальних питань розвитку професійної компетентності та критерії діагностики її рівнів сформованості, дослідження

змісту, структури, завдань, дидактичних функцій електронних підручників (Білоусова & Гризун (2012), Вуді & Даніель (2013), Гриценчук (2005), Жалдак & Лапінський & Шут (2006), Жосан (2011), Кавано (2011), Кадемія & Шестопалюк (2007), Можаяєва (2003), Полянський (2011), Савченко (2009)). У той же час, питання формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у процесі використання електронних підручників та електронних навчальних посібників досліджено в сучасній науці недостатньо.

Від так, в умовах активного дослідження аспектів використання електронних підручників та електронних навчальних посібників актуальною стає проблематика використання означених навчальних засобів у процесі підготовки майбутніх учителів історії у закладах вищої педагогічної освіти, що супроводжується формуванням у них професійної компетентності. Поєднання даної проблематики свідчить про актуальність і новизну дослідження. Відповідно, **метою статті**, є дослідження питання впливу використання електронних підручників та електронних навчальних посібників на формування професійної компетентності у майбутніх учителів історії в процесі їх підготовки у закладах вищої педагогічної освіти.

Визначення основних теоретичних понять. Поняття електронного підручника (далі – ЕП), ще не має єдиного підходу до тлумачення. Спочатку його визначали, як відсканований паперовий підручник або електронний варіант текстового підручника з гіперпосиланнями чи спеціально розроблене електронне видання, і веб-сторінки, що містять навчальні матеріали. Так, Полянський (2011, 15), тлумачить ЕП освітнім продуктом, який відрізняється від традиційного підручника на друкованій основі лише тим, що переглянути його можна лише за допомогою комп'ютера чи електронної книги. Дослідник Гриценчук (2005, 258), розширює дане поняття, визначаючи, що електронний підручник, виконаний в електронному (цифровому) форматі HTML, допускає гіперпосилання, графіку, мову диктора, реєстраційні форми, інтерактивні завдання, мультимедійні ефекти; включення елементів анімації та комп'ютерних ігор; забезпечує інтерактивність, режим самонавчання, можливість самоконтролю.

Визначаючи структуру ЕП Жалдак, Лапінський, Шут (2006, 22), звертають увагу на гіпертекстову основу викладення навчального матеріалу, наявність систем керування із елементами штучного інтелекту, модулів самоконтролю та розвинених мультимедійних складових.

В останній час збільшується число прихильників тлумачення ЕП як цілісного програмно-методичного комплексу, який поєднує у собі властивості паперового підручника, довідника, задачника і лабораторного практикуму. Так, Дьомкін та Можаяєва (2003) звертають увагу, що гіпертекстовість електронного підручника дозволяє самостійно працювати за індивідуальною освітньою траєкторією.

Таким чином, активні наукові дослідження створення і використання електронних підручників у освітньому процесі продовжуються, засвідчуючи про **відсутність єдиних підходів щодо тлумачення та класифікації даного поняття**. Визначаючи структурно-змістові складові цих навчальних засобів більшість дослідників називають електронні підручники цілісною дидактичною, методичною й інтерактивною програмною системою, що організовує подачу навчального матеріалу з допомогою засобів мультимедіа. Відповідно, Кавано (2011, 10) звертає

увагу, що зараз студенти використовуючи мультимедійні технології як інструмент, значно активізують свою діяльність в обробці інформації, що передається вчителем чи розміщається в підручнику. Це означає, що змінюється і роль вчителя. Сьогоднішній викладач може більше єдиним джерелом розповсюдження інформації, натомість він чи вона виступає як фасилітатор.

Виокремлюючи провідні ознаки використання засобів мультимедіа ми визначаємо електронний підручник з історії як сучасний мультимедійний засіб очного, заочного і дистанційного навчання для закладів вищої освіти, що структурований згідно загальнодидактичних та специфічних принципів історичної освіти та розроблений з урахуванням переваг мультимедійних технологій, містить систематизовану предметно-історичну інформацію відповідно до навчальної програми з дисципліни з урахуванням сучасних завдань професійної підготовки майбутнього вчителя історії та спрямований на розвиток умінь і навичок, які забезпечують формування професійної компетентності студентів. Таким чином, завдяки використанню електронних підручників з історії у майбутніх учителів відбувається формування професійної компетентності. Формування професійної компетентності, як сукупності знань, умінь, навичок, особистісних якостей майбутнього фахівця, необхідних для забезпечення ефективної професійної діяльності, відбувається за умови засвоєння теоретичних основ, засобів і методів виконання професійних завдань; уміння аналізувати, прогнозувати свою діяльність та самостійно обирати засоби та способи дії в певних конкретних ситуаціях; здатність до саморозвитку та самореалізації за умов опанування сучасних наукових досягнень та їх впровадження і позитивного ставлення до своєї майбутньої професійної діяльності (Гриценко 2019, 250).

Втім, серед науковців ще не сформована єдина **дидактична концепція проектування ЕП для вищої професійної освіти з урахуванням специфіки навчання різних дисциплін**. На думку дослідниць Білоусової та Гризун (2012) сучасні електронні підручники мають відповідати таким принципам: 1) багаторівнева подача навчального матеріалу; 2) можливість здійснення діяльнісного характеру навчання завдяки використанню гіпермедіа; 3) включення у систему сприйняття і запам'ятовування образної і емоційної пам'яті завдяки використанню засобів мультимедіа; 4) забезпечення якісного зворотного зв'язку і наявності автоматизованої системи діагностики знань; 5) інтегроване поєднання різних компонентів системи дидактичних засобів. Ці фактори, за умови систематичного використання ЕП, сприяють формуванню професійної компетентності у майбутніх учителів історії.

Для цього електронні підручники (посібники), на думку дослідниці Савченко (2009) мають включати такі розділи: вступ до дисципліни; навчальну програму з дисципліни; мету і задачі вивчення дисципліни; методичні вказівки щодо самостійного вивчення дисципліни; зміст підручника; викладення матеріалу (основний зміст), структурованого за модулями (розділами) та окремими «дозами»; тести, запитання, задачі з відповідями для тренінгу; підсумковий тест; практичні завдання для самостійної роботи; словник термінів; список скорочень і аббревіатур; висновки (за необхідності); список літератури (основної, додаткової, факультативної) та посилань на електронні ресурси. При чому, під час роботи з підручником через мережу Інтернет повинні забезпечуватись функції ідентифікації користувача.

Зазначимо, що теоретичні розвідки та практичний досвід застосування електронних підручників та посібників у процесі формування професійної компетентності майбутніх учителів, свідчать про необхідність використання гіпертекстової технології, модульного структурування навчального матеріалу з подальшою перевіркою навчальних досягнень у тестовій формі, що створює інтерактивне навчальне середовище.

На думку, Кадемїї та Шестопалюка (2007), електронний посібник (далі – ЕНП) є додатковим навчально-методичним засобом, що дозволяє методично правильно організувати самостійну роботу, урізноманітнити проведення практичних занять, розвивати вміння та навички учнівської аудиторії. Жосан (2011), розподіляючи електронні посібники на навчальні, розвивальні ігрові та посібники з діагностичними вправами, визначає його програмним засобом, що надає можливість спрямувати діяльність дитини на досягнення певної дидактичної мети в різних, зокрема й ігрових, формах. Відповідно, вчений визначає серед головних дидактичних вимог до мультимедійних навчальних посібників визначеність типу програми за відповідними показниками (ігрова, навчальна, навчально-ігрова, контрольна та ін.).

Опираючись на теоретичний та практичний передовий досвід можна визначити електронний посібник з історії мультимедійним навчальним засобом, що, доповнюючи підручник з певної історичної дисципліни, поглиблює ту чи іншу тему завдяки використанню технологій мультимедіа та гіпермедіа. Таким чином, маючи певні структурно-змістові принципи та вимоги до конструювання електронних підручників та посібників він має дві найважливіші риси електронного посібника з історії: поєднання у його розробці сучасних мультимедійних технологій та специфіки навчальної дисципліни, що в процесі роботи з ним забезпечує формування професійної компетентності.

Переваги використання мультимедіа технологій

Від так, завдяки використанню мультимедіа технологій ЕНП має переваги над традиційними ресурсами завдяки організації наочності. Більш того, електронні посібники результативно реалізують принцип інтерактивності, пов'язаний зі здатністю нелінійного (гіпертекстового) подання відомостей, можливістю отримання додаткових відомостей у вигляді підказок, керування їх послідовністю та швидкістю подання, що не притаманно паперовим посібникам. Крім того, інтерактивність забезпечує здатність реагувати на дії студентів, вступати з ними в діалог, спілкуватись з ними на рівні «суб'єкт-суб'єкт». Таким чином, головною умовою використання електронного підручника та / або електронного навчального посібника з історії у процесі формування професійної компетентності є використання принципів мультимедійності, інтерактивності, гіпертекстовості. Однак, ці компоненти набувають навчальної функції та сприяють формуванню інформаційно-комунікаційної компетентності, як складової професійної, за умови створення викладачем педагогічного сценарію з конкретного навчального предмету. Для формування означеної компетентності в майбутніх учителів історії необхідно дотримуватись певної історико-предметної специфіки: інтеграції суспільно-гуманітарних дисциплін, історизму (використання історичного підходу у викладенні навчального матеріалу) та культурологічного принципу, що реалізується у процесі вивчення суспільно-історичних дисциплін у педагогічному університеті: ознайомлення студентів з історичним минулим і

духовними цінностями українського народу та інших народів світу; формування цілісної, духовно зрілої особистості шляхом пізнання й засвоєння молоддю багатовікових історичних надбань, особливостей розвитку держав, що існували в минулому та особливостях їх правових систем; формування шанобливого ставлення до національної та світової історії.

Висновки. Опираючись на загальні дидактичні, психологічні та ергономічні принципи дії електронних навчальних засобів необхідно створити зміст і структуру електронних підручників й посібників з історії з урахуванням визначених предметних принципів. Тобто, ефективне використання електронних підручників і посібників з історії з метою формування професійної компетентності майбутніх учителів історії можливе в умовах активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, мотивації навчання, підвищення інтересу до навчання, установки на ефективне навчання тощо. В ході подібної діяльності, окрім електронних підручників і посібників, доцільно організовувати роботу студентів – майбутніх учителів історії зі створення інтерактивних проектів, мультимедійних кросвордів або анімованих тестів, картинок-загадок тощо.

Завважимо, що методика використання мультимедійних навчальних засобів у вигляді електронних підручників та навчальних посібників з історії в освітньому процесі підготовки студентів перебуває у процесі оформлення. Однак ті ЕП, що вже створені, свідчать про можливість формування професійної компетентності у майбутніх учителів історії через їх активне використання, зокрема, в процесі самостійної та індивідуальної роботи студентів. Для цього викладач у створеній групі, наприклад, у Google Classroom, призначає ті чи інші завдання та контролює й оцінює їх виконання. А студенти опрацьовують навчальний матеріал, розміщений в ЕП та здійснюють пошук додатковій інформації з інших інформаційних ресурсів з допомогою пошукової системи та гіперпосилань, зроблених авторами ЕП.

Список використаних джерел:

1. Білоусова, Людмила І. та Гризун Людмила Е. 2012. „Науково-практичні аспекти створення і впровадження електронного підручника для вищої школи.” У *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2 (28). URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/657/493>
2. Гриценко, Андрій. 2019. „Умови формування професійної компетентності в педагогічній практиці підготовки майбутніх учителів історії.” У *Наукові записки БДП. Серія: Педагогічні науки*. У Бердянську 1:245-54.
3. Гриценчук, Олена О. 2005. „Електронний підручник і його роль у процесі інформатизації освіти.” У *Інформаційні технології і засоби навчання: Зб. наук. працт.* Е Київ: Атіка, 255-261.
4. Демкин, Владимир П. та Можаява, Галина В. 2003. „Классификация образовательных электронных изданий: основные принципы и критерии. Методическое пособие для преподавателей.” У *Открытое и дистанционное образование*. 11-12:3-6.
5. Жалдак, Мирослав, Лапінський, Віталій та Шут, Микола. 2006. *Комп'ютерно-орієнтовані засоби навчання математики, фізики, інформатики : навч.-метод. посіб.* Київ: Шкільний світ.
6. Жосан, Олександр Е. 2011. „Електронний посібник у школі: дидактичні можливості.” У *Науковий огляд*. URL: <http://intkonf.org/kand-ped-nauk-zhosan-oe-elektronniy-posibnik-u-shkoli-didaktichni-mozhливosti/>.

7. Кадемія, Мая Ю. та Шестопалюк, Олександр В. 2007. „Електронний навчальний посібник на інтерактивній основі.” У *Педагогічний дискурс*. 2:72-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2007_2_17.
8. Полянський, Павло. 2011. „Про переваги і вразливі місця електронних підручників.” У *Проблеми сучасного підручника : зб. наук. пр.* У Києві 4:35-38.
9. Савченко, Зоя В. 2009. „Стан розробки програмного забезпечення та інформаційних баз даних для навчальних закладів.” У *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/49/35>.
10. Cavanaugh, William T. 2011. „Preparing Future Teachers for Future Textbooks.” У *Florida Association of Teacher Educators Journal*. Vol 1 Number 11:9–20. URL: http://www.fate1.org/journals/2011/FATE_Cavanaugh_2011.pdf